

Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Vypracování udržitelné strategie EU pro rostlinné bílkoviny a oleje**(stanovisko z vlastní iniciativy)**

(2023/C 75/13)

Zpravodaj: **Lutz RIBBE**

Rozhodnutí plenárního shromáždění	20. 1. 2022
Právní základ	čl. 52 odst. 2 jednacího řádu stanovisko z vlastní iniciativy
Odpovědná sekce	sekce Zemědělství, rozvoj venkova, životní prostředí
Přijato v sekci	5. 10. 2022
Přijato na plenárním zasedání	27. 10. 2022
Plenární zasedání č.	573
Výsledek hlasování (pro/proti/zdrželi se hlasování)	158/2/3

1. Závěry a doporučení

1.1 Živočišná výroba v EU (masné a mléčné výrobky, vejce) je ekonomicky významnou součástí zemědělství, která je však v posledních letech z různých důvodů stále častěji předmětem společenské diskuse. K těmto důvodům patří mj. regionální a globální dopady intenzivního chovu hospodářských zvířat na životní prostředí, ale také silná závislost odvětví na dovozu krmiv. Tato závislost vzbuzuje obavy ohledně zabezpečení krmiv a potravin v EU. Značná je zejména závislost na dovozu rostlin s vysokým obsahem bílkovin (přibližně 75 %).

1.2 Kromě implicitního nároku na ornou půdu mimo EU využívá odvětví živočišné výroby také nemalý podíl orné půdy v EU. Přibližně 50 % sklízí se zkrmit na výrobu živočišných produktů a jen necelých 20 % využívají přímo lidé na rostlinnou stravu.

1.3 O evropské strategii pro rostlinné bílkoviny se diskutuje již řadu let, ale kromě prohlášení o produkci bílkovinných plodin v Evropě se toho zatím mnoho neudělalo. Prostřednictvím tohoto stanoviska chce Evropský hospodářský a sociální výbor (EHSV) poskytnout pokyny k tomu, jaké další aspekty by v této oblasti měly být zohledněny.

1.4 EHSV zdůrazňuje, že v potravinářském odvětví („food“) v EU jako takovém (rostlinná výroba) je jen mírný nedostatek bílkovin, výrazněji se týká spíše produkce krmných směsí („feed“). Existuje celá řada dobrých důvodů k rozšíření produkce bílkovin v EU, a zejména k většímu využití travních porostů pro účely krmení hospodářských zvířat. Nehledě na existující potenciál nicméně nebude čistě kvantitativně možné plně nahradit velké množství dovážených bílkovin evropskou produkcí, aniž by to mělo zásadní dopad na jiná odvětví zemědělské výroby.

1.5 EHSV dále zdůrazňuje, že rozšíření pěstování olejnin v EU by mohlo mít také příznivé dopady, např. soběstačnost v oblasti pohonných hmot pro traktory, vyšší dostupnost pokrutin z olejnin, které mají vynikající potenciál jako bílkovinné krmivo, a střídání většího počtu plodin.

1.6 Absolutním omezujícím faktorem je v této souvislosti totiž použitelná zemědělská plocha. V konvenčním i v ekologickém zemědělství sice neustále probíhají inovace, jejichž cílem je zvýšení produktivity, ale i ty narážejí na své meze, pokud jde o objem. Podle EHSV je proto nezbytné nutné, aby EU vypracovala studii o celoevropském potenciálu v oblasti bílkovin a olejnin, které lze pěstovat v EU a na jakém podílu zemědělských ploch.

1.7 Důležitým aspektem evropské strategie v oblasti bílkovin musí být zajištění toho, aby byl chov hospodářských zvířat jako takový v souladu s cíli EU i OSN, pokud jde o potravinové zabezpečení, potravinovou soběstačnost a udržitelnost v Evropě i na celém světě. Intenzivnější produkce bílkovin v EU je toho jen jednou součástí. Zdá se, že na globální úrovni je trend, který spočívá v přiblížení celosvětové průměrné spotřeby masa a mléčných výrobků na obyvatele stávající úrovni rozvinutých ekonomik, neslučitelný s cíli OSN v oblasti udržitelného rozvoje.

1.8 V souladu s dlouhodobou vizí EU pro venkovské oblasti by evropská strategie v oblasti bílkovin a olejů měla přispívat také k udržitelnému rozvoji těchto území, například budováním nových regionálních hodnotových řetězců, které budou soběstačné.

1.9 V Německu vypracovala „Komise pro budoucnost zemědělství“ (Zukunftskommission Landwirtschaft – ZKL), kterou zřídila spolková vláda a v níž byly zastoupeny všechny relevantní skupiny společnosti, v rámci uceleného přístupu návrhy týkající se udržitelného zemědělského a potravinového systému, včetně odvětví živočišné výroby. Navrhla při tom změnit způsoby produkce na základě přijetí souboru nástrojů (odměňování prostřednictvím trhů a premií), aby se mohli přizpůsobit pokud možno všichni zemědělci. EHSV doporučuje Evropské komisi, aby podrobněji prozkoumala formát tohoto procesu a prověřila, zda by byl vhodný i pro vypracování evropské strategie v oblasti bílkovin.

1.10 Součástí strategie v oblasti bílkovin, která by sloužila rovněž k dosažení cíle strategické soběstačnosti, musí být následující:

- podpora výzkumu a inovací v oblasti rostlinných bílkovin ve všech článcích hodnotového řetězce se zaměřením na optimalizované využití zdrojů rostlinných bílkovin dle potřeby,
- rozvoj a větší podpora potenciálu bílkovin v EU,
- posílení udržitelné domácí produkce rostlinných bílkovin v souladu s vysokými evropskými standardy,
- rozvoj a rozšiřování regionálních hodnotových řetězců a regionálních zpracovatelských kapacit,
- trvalá spolupráce s institucemi a zemědělskými organizacemi na podporu pěstování a využití domácích rostlinných bílkovin v odvětví potravin a krmiv,
- další zvyšování potenciálu sklizně zlepšováním a rozšiřováním šlechtitelských strategií,
- rozšiřování vzdělávání a poradenských služeb a předávání znalostí,
- umožnění a usnadnění produkce bílkovin na plochách využívaných v ekologickém zájmu,
- větší propojení chovu hospodářských zvířat s potenciálními regionálními zdroji krmiv,
- důsledné dodržování stávajících mezních hodnot znečištění způsobeného emisemi (dusičnany v povrchových a podzemních vodách, amoniak apod.); internalizace externích nákladů,
- prosazování způsobů chovu, které jsou obzvlášť šetrné ke zvířatům, prostřednictvím informování spotřebitelů a označování výrobků,
- stanovení norem produkce a kvality, pokud jde o zdravotní a environmentální dopady dovozu produktů konkurujících produktům vyráběným v EU,
- průvodní informační kampaň o dopadech různých stravovacích návyků na životní prostředí a zdraví.

2. Úvod a souvislosti

2.1 Zemědělská politika a praxe v EU byly úspěšné, pokud jde o zajištění dodávek potravin, nicméně nyní se mj. prostřednictvím strategie „Od zemědělce ke spotřebiteli“ stále více zaměřují na otázky spojené s udržitelností, splněním cílů Zelené dohody a cíli udržitelného rozvoje. Přinejmenším od pandemie COVID-19 a války na Ukrajině se navíc pozornost soustředí také na cíl strategické soběstačnosti.

2.2 Živočišná výroba v EU (masné a mléčné výrobky, vejce) je významnou součástí ekonomiky, která je však v posledních letech z různých důvodů stále častěji předmětem společenské diskuse. Jedním z aspektů je silná závislost na dovozu krmiv.

2.3 Evropský parlament ve svém usnesení o Evropské strategii na podporu bílkovinných plodin⁽¹⁾ poukazuje na to, že „s ohledem na potřeby... chovu hospodářských zvířat“ vzniká významný nedostatek „rostlinných bílkovin“ a že „se tato situace bohužel výrazně nezlepšila navzdory ... využívání druhotných produktů z výroby biopaliv v krmivech“. Pouze „3 % orné půdy [se využívají] k pěstování bílkovinných plodin a ... více než 75 % ... zásob rostlinných bílkovin [se] dováží především z Brazílie, Argentiny a USA“⁽²⁾, ačkoli „celková evropská produkce surovin bohatých na bílkoviny se v letech 1994 až 2014 zvýšila z 24,2 na 36,3 milionů tun (+50 %), ale za stejné období se celková spotřeba zvýšila z 39,7 milionů tun na 57,1 milionů tun (+44 %)“⁽³⁾. K vytvoření těchto závislostí přispěla politická rozhodnutí, jako je dohoda z Blair House.

2.4 Zvláštní, a v krmivářském průmyslu naprosto prvořadé místo zaujímá sójová moučka⁽⁴⁾, která „je upřednostňovanou ingrediencí ve složení krmné směsi kvůli vysokému obsahu bílkovin (více než 40 %), obsahu aminokyselin a celoroční dostupnosti, což omezuje potřebu časté změny složení“⁽⁵⁾. Spotřeba sóji v Evropě vzrostla z 2,4 milionu tun v roce 1960 na téměř 36 milionů tun ročně. K uspokojení této obrovské poptávky po sóji je zapotřebí téměř 15 milionů hektarů půdy, „z nichž je 13 milionů hektarů v Jižní Americe“⁽⁶⁾. To je více než celková plocha orné půdy v Německu (11,7 milionu hektarů)⁽⁷⁾. Naprostou většinu dovážené sóji (zhruba 94 %) tvoří geneticky modifikované odrůdy.

2.5 V dokumentu Komise⁽⁸⁾ uvedené bílkovinné plodiny s vysokým obsahem bílkovin (nad 15 %) „představují přibližně 1/4 celkové nabídky hrubých rostlinných bílkovin v EU. K celkové nabídce rostlinných bílkovin v EU **významně** přispívají také obiloviny a travní porosty,“ Komise jim však překvapivě ve svých strategických úvahách o rostlinných bílkovinách nevěnuje pozornost, „jelikož ... je obsah bílkovin nízký a ... mají pro trh malý význam“⁽⁹⁾ – což je argumentace, s níž EHSV nemůže souhlasit.

2.6 Vysoký objem dovozu, zejména sóji, souvisí v prvé řadě s tím, že produkce sóji je díky přírodním podmínkám jejího pěstování v USA a Jižní Americe podstatně méně nákladná. Svou roli někdy hrají i dosti volné environmentální a sociální normy, čehož příkladem je kácení jihoamerických pralesů či vysídlování původních obyvatel, ale i drobných zemědělců⁽¹⁰⁾. EHSV vítá, že Komise tento problém rozpoznala a že se zasazuje o „dodavatelské řetězce nezpůsobující odlesňování“⁽¹¹⁾.

⁽¹⁾ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 17. dubna 2018 o Evropské strategii na podporu bílkovinných plodin – podpora produkce bílkovinných plodin a luštěnin v evropském odvětví zemědělství (Úř. věst. C 390, 18.11.2019, s. 2).

⁽²⁾ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 17. dubna 2018 (Úř. věst. C 390, 18.11.2019, s. 2), bod E. Poznámka EHSV: 75 % závislost se týká bílkovinných plodin s vysokým obsahem bílkovin, a skutečnost, že významným zdrojem bílkovin pro zvířata jsou traviny a obiloviny, se v mnoha diskusích zcela nepochopitelně opomíjí.

⁽³⁾ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 17. dubna 2018 (Úř. věst. C 390, 18.11.2019, s. 2), bod L.

⁽⁴⁾ Zpráva Komise Radě a Evropskému parlamentu o rozvoji rostlinných bílkovin v Evropské unii (COM(2018) 757 final), s. 2.

⁽⁵⁾ COM(2018) 757 final, s. 3.

⁽⁶⁾ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 17. dubna 2018 (Úř. věst. C 390, 18.11.2019, s. 2), bod L.

⁽⁷⁾ Podle Eurostatu činí celková zemědělská plocha Evropy (včetně pastvin a luk) přibližně 174 miliony hektarů (údaj z doby před brexitem).

⁽⁸⁾ COM(2018) 757 final.

⁽⁹⁾ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 17. dubna 2018 (Úř. věst. C 390, 18.11.2019, s. 2).

⁽¹⁰⁾ Stanovisko EHSV Minimalizace rizika odlesňování a znehodnocování lesů spojeného s produkty uváděnými na trh v EU (Úř. věst. C 275, 18.7.2022, s. 88).

⁽¹¹⁾ Stanovisko EHSV Minimalizace rizika odlesňování a znehodnocování lesů spojeného s produkty uváděnými na trh v EU (Úř. věst. C 275, 18.7.2022, s. 88).

Ani nejnovější návrhy na reformu SZP, ani jednání se zeměmi Mercosuru nepřiměly EU k přijetí žádných vhodných opatření, která by mohla vést ke skutečnému snížení závislosti na dovozu.

2.7 V této souvislosti je třeba zmínit, že v rámci dosavadní SZP byly pro produkci bílkovin obzvlášť příznivé tzv. plochy využívané v ekologickém zájmu, které již po reformě existovat nebudou: „Plodiny, které vážou dusík, byly nejčastěji vykazovaným druhem plodin pěstovaných na plochách využívaných v ekologickém zájmu.“ Odpovídajícím způsobem se obhospodařuje 37 % (!) plochy využívané v ekologickém zájmu. Doposud nicméně nebyly posouzeny předložené strategické plány členských států týkající se provádění nové SZP, takže EHSV zatím nemůže říci, zda povedou ke zlepšení, či zhoršení situace. Členské státy mají sice různé možnosti (v první řadě platby vázané na produkci), jak podporovat pěstování, avšak podle výsledků prvních analýz hrozí, že a) ne všechny členské státy je využijí a b) výše podpory nebude dostatečně atraktivní.

2.8 Postoj EHSV je jasný. Domnívá se totiž, že „zlepšení soběstačnosti EU v oblasti bílkovin je žádoucí ze všech hledisek. Dovoz sóji ze třetích zemí může být odpovědný za odlesňování, znehodnocování lesů a ničení přírodních ekosystémů v některých zemích, které ji produkují. Rozvoj produkce luskovin a luštěnin s vysokým obsahem bílkovin v Unii by omezil využívání dovozu, a měl by tak pozitivní dopad na klima a životní prostředí⁽¹²⁾.“

2.9 Žádná ze stran se proti tomuto postoji nevyslovila. V EU se naopak již dlouho mluví o nutnosti přijmout odpovídající „evropskou strategii v oblasti bílkovin“, zatím však došlo pouze na oznámení závazku k rozvoji evropské produkce bílkovin a oznámení nástrojů uvedených v odstavci 2.7. Ke skutečně účinné evropské strategii v oblasti bílkovin je ještě velmi daleko.

2.10 Už v počátečním období pandemie COVID-19, nejspíše však po rozpoutání války na Ukrajině, se ukázalo, že globální dělba práce a globální obchodní vztahy nemají jen pozitivní dopady. Ukázalo se, že mohou vést k problémům, o kterých se doposud neuvažovalo, nebo se o nich uvažovalo nedostatečně. Klíčovým heslem je nyní strategická soběstačnost. Je přitom úplně lhotejné, jestli se jedná o narušení dodávek ochranných roušek, léčivých přípravků, polovodičů či fosilních paliv, jako je plyn, ropa či uhlí. Závislost může způsobit velmi vážné hospodářské a sociální problémy.

2.11 Válka na Ukrajině a její očekávané dlouhodobé důsledky budou mít trvalý dopad na zemědělství v Evropě i na celém světě a na evropský zemědělsko-potravinářský průmysl, a je tedy nutné provést změny.

2.12 EHSV proto ve svém usnesení *Válka na Ukrajině a její hospodářský, sociální a environmentální dopad*⁽¹³⁾ mj. uvádí, že „konflikt bude mít nevyhnutelné dalekosáhlé důsledky pro potravinářsko-zemědělské odvětví EU, které bude třeba ještě více podpořit. Zdůrazňuje, že z tohoto důvodu musí EU zintenzivnit své úsilí o zajištění **udržitelných potravinových systémů** a [...] zejména musí EU zlepšit své potravinové zabezpečení tím, že sníží závislost na klíčových dovážených zemědělských produktech a vstupech“.

2.13 EHSV zároveň zdůrazňuje, že „důsledky války by neměly ohrozit opatření v oblasti klimatu a udržitelnost“ a že cíle udržitelného rozvoje, které jsou stanoveny v Agendě OSN 2030, podpoří i zajištění míru a bezpečnosti a snížení chudoby. **Zelená dohoda pro Evropu** by umožnila pokročit v provádění této agendy i ve spravedlivé transformaci.

2.14 Touto otázkou se zabývaly i hlavy států a vlád EU. V jejich prohlášení z Versailles ze dne 11. března 2022 se uvádí: „Naše potravinové zabezpečení zlepšíme tak, že snížíme naši závislost na klíčových dovážených zemědělských produktech a vstupech, zejména zvýšením produkce bílkovin z rostlinných zdrojů v EU⁽¹⁴⁾.“

⁽¹²⁾ Průzkumné stanovisko EHSV Potravinové zabezpečení a udržitelné potravinové systémy vypracované na žádost francouzského předsednictví Rady (Úř. věst. C 194, 12.5.2022, s. 72), odst. 1.3 bod ii).

⁽¹³⁾ Usnesení EHSV přijaté na plenárním shromáždění dne 24. března 2022 (Úř. věst. C 290, 29.7.2022, s. 1).

⁽¹⁴⁾ <https://www.consilium.europa.eu/media/54804/20220311-versailles-declaration-cs.pdf>

3. Fakta a trendy

3.1 EHSV se domnívá, že při přípravě komplexní evropské strategie v oblasti bílkovin je třeba se mnohem intenzivněji zabývat systémovými otázkami a zohledňovat je. V této souvislosti by se měla vyjasnit i otázka, jak má být současný systém posuzován z hlediska strategické evropské soběstačnosti i z hledisek globální a regionální udržitelnosti a jaké výhody a nevýhody má pro zemědělce, spotřebitele, životní prostředí a hospodářská zvířata. Zváženy však musejí být i současné trendy, které budou mít dopad na dodávky bílkovin.

Talíř, cisterna nebo žlab – co pěstujeme a co se děje se sklizenými zemědělskými plodinami?

3.2 Bez velkého množství dovážených bílkovin by v Evropě nebylo možné zajistit stávající vysoký objem produkce masa, přestože se již nyní zkrmí větší část zemědělské sklizně. Například v Německu jsou to téměř dvě třetiny (!) celkové sklizně, tj. téměř všechny travinné porosty (které lidé samozřejmě nemohou ani přímo zužítkovat) a 60 % kukuřice a obilovin⁽¹⁵⁾. Druhá v pořadí z hlediska zužítkování sklizně není produkce rostlinných potravin, nýbrž produkce technických plodin používaných k výrobě energie (kukuřice k výrobě bioplynu, řepka k výrobě bionafty a obiloviny a cukrová řepa k výrobě bioethanolu). Teprve na třetím místě je přímé zužítkování rostlin jako potravin. Rostlinné potraviny spotřebované v Německu – zejména obiloviny vhodné k pečení chleba, brambory, cukr, řepkový olej a zelenina pěstovaná na poli – představují pouze 11 % celkové rostlinné produkce!

3.3 Zkrmí se rovněž 93 % dovážených rostlinných bílkovin. Právě tyto dovozy i objem a intenzita produkce masa se však v posledních letech staly předmětem mnoha společenských debat.

3.4 Je třeba předem uvést dva poznatky: Zaprvé, v potravinářském odvětví („food“) v EU jako takovém (rostlinná výroba) je jen mírný nedostatek bílkovin, výrazněji se týká spíše produkce krmných směsí („feed“). Zadruhé, velké množství dovážených bílkovin nebude možné plně nahradit evropskou produkcí, aniž by to mělo zásadní dopad na jiná odvětví zemědělské výroby.

3.5 Absolutním omezujícím faktorem je v této souvislosti totiž použitelná zemědělská plocha. V konvenčním i v ekologickém zemědělství sice neustále probíhají inovace, jejichž cílem je zvýšení produktivity, ale i ty narážejí na své meze, pokud jde o objem. Německé Sdružení zpracovatelů olejnatých semen proto po důkladné analýze dospělo k závěru, že „dodavatelské kanály pro tyto proteinové nosiče ... je třeba nadále zachovat, neboť zajištění úplné soběstačnosti díky domácím zdrojům bílkovin je i nadále nereálné“⁽¹⁶⁾.

3.6 Tato zásadní tvrzení je třeba správně chápat. Existuje celá řada dobrých důvodů pro intenzivní podporu vyšší produkce rostlinných zdrojů proteinů a olejnin v EU. Tyto rostliny vážou v půdě dusík, snižují spotřebu minerálního dusíku, zlepšují kvalitu a úrodnost půdy a velmi pozitivně přispívají k ochraně klimatu (např. nižší požadavky na přepravu, méně časté odlesňování, nižší úrovně vstupů). Rozsáhlejší střídání více druhů plodin omezuje výskyt škůdců a má příznivý vliv na biologickou rozmanitost. V současné době se bílkovinné plodiny pěstují pouze na velmi malé zemědělské ploše (přibližně 3 %). Avšak přestože by rozšíření této plochy bylo velmi užitečné, muselo by k němu nevyhnutelně dojít na úkor jiných druhů pěstovaných plodin, např. jiných potravinářských či energetických plodin, nebo by tím vznikla konkurence např. k jiným opatřením ochrany přírody.

Současné trendy

3.7 Proto je zapotřebí nejprve popsat a analyzovat trendy, které by mohly mít dopad na budoucí chov a výživu zvířat, a tím i na potřeby a kvalitu bílkovin.

⁽¹⁵⁾ V roce 2017 čítala zemědělsky využívaná plocha v EU-27 178,7 mil. hektarů. Z toho 105,5 mil. ha činila orná půda, z níž 63 % (tj. 66,8 mil. hektarů) bylo využíváno pro pěstování krmiv (<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/1196852/umfrage/landwirtschaftliche-flaechen-in-der-eu-nach-nutzungsart/>).

⁽¹⁶⁾ Německé Sdružení zpracovatelů olejnatých semen (ÖVID – Verband der Ölsaaten-verarbeitenden Industrie in Deutschland): *Strategie v oblasti bílkovin 2.0*, 2019.

3.7.1 Na jedné straně lze již nyní pozorovat změnu spotřebitelských a spotřebních vzorců. Stále více spotřebitelů snižuje spotřebu masa nebo jeho konzumaci zcela odmítá. Vysoká spotřeba masa je v Evropě v mezích zpochybnována i z výživových důvodů. V některých členských státech je pokles spotřeby masa již patrný⁽¹⁷⁾. Jasně o tom svědčí nejen statistiky, ale také nabídka supermarketů, na jejichž regálech očividně přibývají náhražky masa produkované z bílkovinných plodin.

3.7.2 Druhý trend lze popsat slovy „menší množství, zato však ‚kvalitnějšího‘ masa“. Stále častější jsou prémiové programy, které kladou důraz na lepší životní podmínky zvířat a na regionální produkci, což má své dopady na krmení. Stále více spotřebitelů se tak zajímá o to, jak jsou zvířata chována a zda jsou například krmena lokálně vyráběnými krmivami a/nebo krmivami geneticky modifikovanými, zda mají přístup na pastviny atd. V EU lze již v tomto ohledu pozorovat vysokou míru diferenciací.

3.7.3 V minulosti byl tento trend považován za úzce specializovaný, na obzoru se však rýsují zásadní změny. Mnoho velkých řetězců supermarketů v řadě členských států již postupně začíná zvyšovat své požadavky na čerstvé masné výrobky, pokud jde o dobré životní podmínky zvířat a udržitelnost životního prostředí. A plánují se další radikální změny. Někteří velcí diskontní prodejci budou již od roku 2030 odebírat výhradně čerstvé maso pocházející z venkovních a premiových chovů. Tato změna se týká všech skupin hospodářských zvířat (skotu, prasat, kuřat a krůt).

3.7.4 Rovněž plánované, resp. již probíhající zvyšování ekologické produkce v EU bude mít dopad na dodávky krmiv (a na dovoz sóji). Ekologický chov hospodářských zvířat se podle údajů Evropské komise dosud ročně rozrůstal o 10 %. Budou-li se trhy vyvíjet odpovídajícím způsobem, k čemuž přispěje i SZP, povede k dalšímu posunu v tomto směru i cíl strategie „Od zemědělce ke spotřebiteli“ ve výši 25 %. Vzhledem k tomu, že pouze 6 % sójových bobů na celém světě je uváděno na trh jako geneticky nemodifikovaná sója, musí zemědělské podniky hledat alternativy nebo vyrábět více krmiv v rámci své vlastní zemědělské produkce.

3.7.5 Také v odvětví mléka již dochází ke zřetelným změnám. V mnoha členských státech musejí mlékárny, které dodávají své výrobky do maloobchodního prodeje, produkovat mléko a mléčné výrobky jen z chovů, v nichž se při krmení krav nepoužívají geneticky upravená krmiva. V důsledku toho pochází např. v Německu přibližně 70 % mléka od dojníc, které se již nekrmí sójovým šrotem. Trh se začíná diferencovat. Jako příklad lze uvést mléko od dojníc z pastvin, dojníc krmených senem či mléko od zemědělců z horských oblastí. Mléčné výrobky budou nicméně i v budoucnu nepostradatelným zdrojem bílkovin, dostupným pro všechny jako součást vyvážené stravy všech věkových skupin obyvatelstva.

3.7.6 V této souvislosti je vhodné připomenout informační zprávu EHSV *Přínosy extenzivního chovu hospodářských zvířat a organických hnojiv v kontextu Zelené dohody pro Evropu*⁽¹⁸⁾, v níž se oceňuje extenzivní chov hospodářských zvířat (na stálých pastvinách a loukách) nejen pro jeho velký význam pro biologickou rozmanitost a další ekologické a zemědělské funkce, nýbrž i proto, že má „klíčovou úlohu v zásobování udržitelnými, zdravými a bezpečnými potravinami vysoké kvality, zejména s ohledem na nárůst světové populace“. Nutnost více zohlednit „význam pastvin/jetelů jako důležitého zdroje bílkovin pro přeživkavce“ se odráží i v dalším stanovisku Výboru⁽¹⁹⁾.

3.7.7 Dalším, zcela jiným směrem, který může mít katastrofální ekonomické důsledky pro zemědělství, tradiční chov hospodářských zvířat a celý zemědělsko-potravinářský systém tohoto odvětví, je rozvoj výroby tzv. „umělého masa“, které však nemá nic společného s masem, nýbrž je průmyslovým produktem vyráběným v reaktorech. Tento trend nevychází od spotřebitelů či zemědělců, nýbrž od velkých nadnárodních společností, jako jsou Cargill, Tyson Foods nebo Nestlé. Ty zkoumají, resp. vyvíjejí postupy výroby umělých masných tkání v průmyslových reaktorech. Argumentují tím, že to, co dělají zemědělci po dobu celé historie lidstva v tradičních chovech hospodářských zvířat (tj. růst buněk), lze provádět i v reaktoru s podstatně menší spotřebou půdy, přičemž přetrvávají pochybnosti, pokud jde o úspory vody a dalších zdrojů,

⁽¹⁷⁾ V Německu se spotřeba vepřového masa na obyvatele mezi lety 1995 a 2021 snížila z 39,8 kg na 31 kg.

⁽¹⁸⁾ Informační zpráva EHSV *Přínosy extenzivního chovu hospodářských zvířat a organických hnojiv v kontextu Zelené dohody pro Evropu*.

⁽¹⁹⁾ Průzkumné stanovisko EHSV Potravinové zabezpečení a udržitelné potravinové systémy vypracované na žádost francouzského předsednictví Rady (Úř. věst. C 194, 12.5.2022, s. 72).

a také nejistota ohledně „kvality“ a souvisejících výrobních nákladů. EHSV vyzývá k tomu, aby byla ve společnosti zahájena rozsáhlá diskuse o obavách týkajících se tohoto potenciálního trendu a jeho negativních důsledků pro chovatele hospodářských zvířat a řetězec produkce masa, protože by mohl mít negativní dopady na hospodářství a zaměstnanost ve všech členských státech i v celé Evropské unii.

Reakce na politické úrovni

3.8 V mezičase se začínají objevovat zřetelné reakce na politické úrovni, přičemž některé z nich svým obsahem ještě více překračují rámec strategie „Od zemědělece ke spotřebiteli“ a vznikaly také v prostředí zcela odlišného společenského diskursu. Například v Německu zřídila v červenci 2020 spolková vláda „Komisi pro budoucnost zemědělství“ (Zukunftskommission Landwirtschaft – ZKL), která má 32 členů zastupujících velmi různé skupiny společnosti, mj. i sdružení tradičních zemědělců a vědeckou obec. Tato skupina byla pověřena vypracováním vize budoucnosti zemědělského a potravinového systému, která bude přijatelná pro nejširší vrstvy společnosti. V červnu 2021 byla jednomyslně schválena a zveřejněna její doporučení, která vycházejí ze společné zásady, že zvýšení environmentální a etické odpovědnosti zemědělství (včetně odpovědnosti za etické zacházení se zvířaty) lze neúčinnějším a nejtrvalejším způsobem dosáhnout tím, že budou nalezeny způsoby, jak s pomocí nových nástrojů finančně ohodnotit udržitelnější způsoby produkce tak, aby byla z ekonomického hlediska zisková.

3.9 V oblasti chovu hospodářských zvířat se ZKL řídí doporučeními Sítě kompetencí pro chov hospodářských zvířat, která byla zřízena ministerstvem zemědělství. V únoru 2020 byly zveřejněny její návrhy⁽²⁰⁾, v nichž byla nastíněna strategie transformace chovu hospodářských zvířat, která má vést k výraznému zlepšení životních podmínek zvířat. Součástí strategie je financování z daní nebo poplatků v kombinaci s vyššími tržními cenami a udělováním prémie vázaných na povinné označování chovu zvířat podle stanovených chovatelských norem. Pro hospodářské vyhlídky dotčených zemědělců má mít toto řešení zásadní význam. Výsledkem této transformační strategie má být zajištění existence podniků chovajících hospodářská zvířata při současném snížení početních stavů těchto zvířat.

3.10 Obecně lze říci, že se současné formy chovu hospodářských zvířat v Evropě v některých případech zásadně liší jak z hlediska poptávky po dovozu (zejména sóji), tak z hlediska regionálních dopadů na životní prostředí. Zatímco spíše tradiční, resp. extenzivní ekologické, na půdu vázané zemědělské chovy se většinou opírají o regionální vstupy a krmiva a mají zvládnutelné dopady na životní prostředí, a zčásti jsou dokonce nezbytné pro zachování kulturní krajiny, zatěžuje stávající a neustále se zvětšující objem intenzivního chovu hospodářských zvířat regionální životní prostředí a – navzdory již beztak vysokým požadavkům na ornou půdu v EU – je z velké části založen na dovozu krmiva, jehož pěstování má v zemích původu obrovské důsledky (např. se podílí na globálním odlesňování a změně klimatu a způsobuje sociální problémy).

3.11 Důležitým aspektem evropské strategie v oblasti bílkovin proto musí být zajištění toho, aby byl chov hospodářských zvířat jako takový v souladu s cíli EU i OSN, pokud jde o potravinové zabezpečení, potravinovou soběstačnost a udržitelnost v Evropě i na celém světě. Intenzivnější produkce bílkovin v EU je toho součástí, nicméně se zdá, že na globální úrovni je trend, který spočívá v přiblížení celosvětové průměrné spotřeby masa a mléčných výrobků na obyvatele stávající úrovni rozvinutých ekonomik, neslučitelný s cíli OSN v oblasti udržitelného rozvoje. Je nezbytné omezit početní stavy hospodářských zvířat.

3.12 Německá ZKL již v zásadě takovéto hodnocení stávajícího zemědělského a potravinového systému provedla v rámci společenské diskuse. Ostatní členské státy EU a Evropská komise by toto hodnocení měly podrobněji analyzovat. Na jedné straně se v něm oceňují bezesporu pozitivní služby, které zemědělství poskytuje společnosti, zároveň se však ZKL kriticky vyjádřila k tomu, na čem stavěly trendy produkce v posledních letech a jaké měly dopady: „Odvracenou stranou tohoto pokroku jsou způsoby hospodaření, které nadměrně zatěžují přírodu a životní prostředí, ať už se jedná o zvířata

⁽²⁰⁾ https://www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/DE/_Tiere/Nutztiere/200211-empfehlung-kompetenznetzwerk-nutztierhaltung.html

a biologické cykly, nebo nebezpečné zhoršování stavu klimatu. Zemědělství je nicméně v krizi i z ekonomického hlediska. Různé faktory, v neposlední řadě politické, vedly k zavedení hospodářských modelů, které jsou environmentálně, ekonomicky a sociálně neudržitelné. Vzhledem k vnějším nákladům spojeným s převládajícími formami produkce nelze současný zemědělský a potravinový systém zachovat, a to jak z ekologických a chovatelsko-etických důvodů, tak i z důvodů hospodářských⁽²¹⁾.“

4. Požadavky: Udržitelné dodávky bílkovin a posílení úlohy olejnin

4.1 V Evropě, kde začíná být potravinová soběstačnost stále více považována za strategický cíl, se nabízí srovnání s energetickou politikou. Závislost na dovozu by měla být co nejvíce omezena a středem pozornosti by mělo být udržitelné uspokojování potřeb z vlastních zdrojů.

4.2 Avšak na rozdíl od energetiky, kde lze nedostatek fosilních paliv kompenzovat novými technologiemi (větrná energie, solární energie, biomasa, vodík atd.), musí být v rámci globálního potravinářského odvětví přizpůsobena produkce a spotřeba potenciálu omezeného přírodního kapitálu (především půdy, ale i biologické rozmanitosti). To musí být doprovázeno upřednostněním využívání výnosu plodin. Absolutní prioritu musí mít zajištění dodávek lidem, zejména pokud jde o rostlinné produkty (obiloviny, ovoce, zeleninu atd.). Naštěstí není důvod k obavám, že by EU tuto potřebu svých občanů nebyla s to uspokojit. Vzhledem k rostoucímu znepokojení ohledně hladu na celém světě je však třeba mít na paměti, že hlad ve světě nelze vyřešit produkcí masa. Naopak: krmiva konkurují potravinám, podobně jako je tomu v případě biomasy pro energetické účely.

4.3 Tento konflikt ve vztahu k využívání půdy je ještě umocněn tím, že zemědělství vede téměř všude v EU konkurenční boj o půdu, někdy velmi intenzivní. Podle výpočtů EU může vést ztráta zemědělské půdy ve prospěch urbanizace/výstavby, infrastruktury atd. do roku 2030 k úbytku využitelné půdy o téměř 1 milionů hektarů.

4.4 V EU je však situace na rozdíl od zbytku světa uspokojivá. Zemědělství EU založené na zásadách „evropského modelu zemědělství“⁽²²⁾ je jednoznačně schopno poskytovat všem občanům dostatečně kvalitní rostlinné produkty a také zajistit dodávky velkého množství krmiv, ale není s to uspokojit stávající potřebu. A vzhledem k pravděpodobnému výpadku dodávek obilovin z Ukrajiny a Ruska do hladovějících oblastí je třeba si klást otázku, zda bychom v EU neměli zkrmovat (resp. přidávat do paliv) méně obilovin, abychom pomohli vyřešit zhoršující se celosvětový problém hladu a zároveň zvýšit zásobování bílkovinami.

4.5 V evropské strategii v oblasti bílkovin je nutné zohlednit skutečnost, že přežvýkavci (ale i další zvířata) mají schopnost, kterou lidé nemají, totiž že dokáží zužitkovat trávu. Travniny by mohly být dokonce i součástí krmných směsí pro monogastrická zvířata (prasata a drůbež). Travní porosty by proto měly být také podstatnou součástí udržitelného zásobování bílkovinami, ač se jim v současných politických diskusích nevěnuje dostatečná pozornost. Ke snížení podílu rostlinných bílkovin v krmivech může přispět i loňské rozhodnutí EU o opětovném povolení masové a hmyzí moučky v krmivech.

4.6 Nedávné studie odborných grémíí Unie pro podporu olejnin a bílkovinných plodin (UFOP – Union zur Förderung von Öl- und Proteinpflanzen) týkající se potenciálu řepky olejky a luštěnin v oblasti pěstování a výroby krmiv se optimisticky shodují v tom, že pokud jde o pěstování, existuje potenciál k pěstování podstatně většího množství řepky olejky a luštěnin a zároveň k citelnému rozšíření střídání plodin. Podíl řepky olejky i luštěnin by mohl činit přibližně 10 % orné půdy, což např. u luštěnin (zejména hrachu na zrno, hrachu polního, sójových bobů a sladké lupiny) znamená více než zdvojnásobení stávajícího podílu. Více olejnin tedy není v rozporu s udržitelným využíváním půdy, naopak. Lze to však uskutečnit jen na úkor jiných druhů pěstovaných plodin.

4.7 Tato studie však rovněž ukazuje, že potřebu nynějších početních stavů hospodářských zvířat nelze zajistit vlastními prostředky, a že je nutné početní stavy snížit, má-li být učiněn pokrok na cestě ke splnění cíle strategické soběstačnosti.

⁽²¹⁾ Závěrečná zpráva Komise pro budoucnost zemědělství.

⁽²²⁾ Stanovisko EHSV z vlastní iniciativy Reforma společné zemědělské politiky v roce 2013 (Úř. věst. C 354, 28.12.2010, s. 35).

4.8 Podle EHSV je proto nezbytně nutné, aby EU vypracovala studii o celoevropském potenciálu v oblasti bílkovin a olejnin, které lze pěstovat na území EU. Při tom je třeba mít na zřeteli udržitelnost využívání půdy (střídání plodin, úrodnost půdy a biologickou rozmanitost). Na základě výsledků této studie by se následně mělo určit, jaké nároky na plochu jsou nezbytné k zajištění zdravé, na rostlinných bílkovinách založené stravy pro evropské občany. Z toho pak lze odvodit, kolik půdy zbude pro pěstování krmiv (resp. pro energetické účely) a jaké množství je ještě třeba dovézt pro účely chovu hospodářských zvířat, který bude v souladu s evropskými a celosvětovými ekologickými limity udržitelného chovu hospodářských zvířat zaměřeného na dobré životní podmínky zvířat. Evropská strategie v oblasti bílkovin musí rovněž poskytnout odpověď na otázku, jaké důsledky má mít pro stávající obchodní dohody (např. Mercosur) a jak lze chránit udržitelně hospodařící zemědělce v EU před dovozy ze zemí s neudržitelnou produkcí.

4.9 EHSV by rád zdůraznil, že olej pocházející z pěstování olejnin na 10 % orné půdy EU by mohl stačit k zajištění soběstačnosti v dodávkách pohonných hmot pro traktory, pokud by byl používán jen pro tyto účely. EHSV již ve svých předchozích stanoviscích⁽²³⁾ poukázal na to, že považuje za účelné zavést zvláštní program pro využívání neesterifikovaných (tj. čistých) rostlinných olejů v zemědělských strojích, aby se nemusely přidávat jen jako příměs do nafty. K úvaze je ovšem také využítí paliv typu B100 (100 % esterifikovaný rostlinný olej). Pokrutiny⁽²⁴⁾, které při tom vznikají, jsou vynikajícím bílkovinným krmivem (totéž platí například i pro odpad z výroby alkoholu).

4.10 Některé členské státy již – z velmi rozdílných důvodů – začaly stavy hospodářských zvířat snižovat (např. Nizozemsko). To lze nařídit úředně nebo regulovat prostřednictvím tržních nástrojů. EHSV se kromě jednoznačných norem v oblasti životního prostředí a dobrých životních podmínek zvířat zasazuje v první řadě o taková tržní řešení, která umožní vytvořit podmínky k vybudování nových regionálních hodnotových řetězců, které budou soběstačné a nebudou trvale závislé na podpoře. Zároveň by měla zajistit perspektivu pokud možno všem podnikům zabývajícím se chovem hospodářských zvířat. Navíc musí pokud možno všem zemědělcům v EU umožnit udržitelnou produkci a zajištění vlastní obživy. To vyžaduje ochranu před nekalou hospodářskou soutěží a nekalými obchodními praktikami, a proto musí být tržní síla zemědělcům v procesu transformace využita ve prospěch globálního udržitelného potravinového systému.

4.11 Opět je však díky tomu zřejmé, že udržitelná strategie EU v oblasti rostlinných bílkovin a olejů musí být zaměřena na celý zemědělský a potravinový systém – jedna izolovaná strategie v oblasti pěstování nestačí.

4.12 Tržní mechanismy musejí být nastaveny tak, aby se v nich promítaly skutečné sociální, společenské a environmentální náklady. Selhání trhu lze napravit zásahy státu podloženými fakty a vědeckými poznatky, aby bylo možné optimalizovat kompromis mezi náklady a přínosy pro společnost s přihlédnutím k zájmům všech dotčených stran.

V Bruselu dne 27. října 2022.

Předsedkyně
Evropského hospodářského a sociálního výboru
Christa SCHWENG

⁽²³⁾ Stanovisko EHSV Podpora užívání energie z obnovitelných zdrojů (Úř. věst. C 77, 31.3.2009, s. 43).

⁽²⁴⁾ Lisováním řepky olejky se získá přibližně 1/3 oleje a 2/3 tzv. pokrutiny.